

OBITELJ KAO (NE)POTICATELJ DAROVITOG DJETETA

Sažetak: Od vremena moderne, obitelj se etablira kao mjesto ljubavi, tolerancije, uvažavanja osobnosti i individualnosti i poticanja njenih članova. Dvojba „voditi ili pustiti da raste“ započeta od Theodora Litta u duhovno-znanstvenoj teoriji, ima svoje mjesto i u obitelji i još uvijek nije adekvatno riješena. Svakodnevica nas uči da postoje obitelji koje znaju napraviti „zlatni omjer“ između vođenja i rastezanja te njihova djeca odabiru aktivnosti prema svojim osobnim interesima. Roditelji, prepoznavši darovitost svoje djece daju im podršku u pronalaženju onih aktivnosti koja im još više potiču njihovu darovitost. Takva djeca često bivaju uspješna i zadovoljna. Na drugoj strani, postoje obitelji koje nedovoljno prepoznaju važnost poticanja razvoja (darovitog) djeteta ili pak nastoje snažno voditi svoju djecu i učiniti od njih „čuda od djeteta“ bez obzira što za čudo treba puno više nego što imaju njihova djeca. Kako je vođenje usmjereno prema krivim aktivnostima, rezultati nisu očekivani a potencijali djece ostaju neotkriveni ili /i ugušeni. Zbog toga je veliki izazov (obiteljskoj) teoriji i praksi kako omogućiti (svojoj) djeci iskazivanje darovitosti bez velikog nametanja kriterija koji mogu biti u suprotnosti s onim što djeca zaista mogu.

Ključne riječi: darovita djeca, roditelji, odnosi u obitelji, poticanje ranog razvoja, darovita djeca u riziku, savjetovanje, edukacija roditelja.

1. Uvod

Moderni pristupi razvoju darovitosti polaze od multifaktorskih teorija koje uključuju kognitivne, socijalne, emocionalne, kulturalne, antropološke kao i druge determinante i njihove međuovisnosti. U tom kontekstu poznato je da djeca kao niti odrasle osobe ne moraju zadržati dostignuti intelektualni, emocionalni ili bilo koji drugi razvojni nivo, posebice ne u nestimulativnim uvjetima života. Ne postoji univerzalni odgovor što darovitu djecu čini «drugačijom» od druge djece kao što ne postoji univerzalna definicija o darovitosti. J. Freeman i sur. (1995) nalazi više od stotinu definicija u kojima se ističu različite psihološke konstrukcije darovitosti, a visok IQ ne garantira istovremeno i uspješnost. Kao glavnu posebnost darovitih M. Čudina-Obradović navodi iznimnost njihovih potencijala i izuzetnost rezultata (1991,7). U proučavanju fenomena darovitosti neminovno podrazumijeva se i razmatranje obitelji te njenog utjecaja na razvoj djeteta. Za mnoge obitelji darovitost predstavlja veliku odgovornost, a nerijetko i poremećaje u obiteljskim odnosima, izmijenjene doživljaje o roditeljskoj ulozi, promjene aktivnosti, izmijenjene

¹ jzlokovic@ffri.hr

² ppolic2@ffri.hr

međusobne odnose kao i one s neposrednom okolinom. Darovitost ima utjecaja na obiteljski život i zahtijeva određene promjene u odnosima između roditelja i djece. Teorijski pristupi izučavanja obitelji (psihosocijalni, psihopatološki, socijalni, transakcijski, ekološki i dr.) ponajviše se razlikuju u postavkama o funkcioniranju obitelji, o njezinoj strukturi, o ulozi majke i oca u životu djeteta, o zaposlenosti roditelja i mogućnostima primjerene brige o djeci, kao što se razlikuju i u odnosu na druga bitna pitanja (socio-ekonomski status, obrazovanje, životna dob roditelja i dr.) koja se neminovno postavljaju pri razmatranju obitelji kao složene društvene skupine. U ekološkom modelu (Brofenbrenner, 1979, 1989), koji pripada humanističko-razvojnom pravcu, respektiraju se ključne postavke postojećih teorija ali i pokušavaju prevladati kritike koje su im upućene budući da ulogu roditelja i odnose u obitelji promatraju sa užih stajališta. Ekološki model objedinjuje neka različita etiološkijska stajališta. Osim važnosti položaja pojedinaca u obitelji, reakcije roditelja i funkcioniranje obitelji smatraju se posljedicom složenih ontogenetskih zbivanja i odnosa unutar mikrosustava, makrosustava i egzozustava koji su pod utjecajem aktualnih sustava vrijednosti i kulturalnih stavova (Belsky, 1980, 320-335). Humanističko-razvojni teorijski pristupi u izučavanju optimalnih činitelja za razvoj djeteta naglašavaju i ulogu primarne prevencije u suzbijanju rizičnih činitelja u obitelji kao što su: neugodno obiteljsko ozračje, izostanak bliskih odnosa između roditelja i djeteta, neprimjereni i represivni odgojni stilovi, ambivalentnost roditelja u odgoju djece, verbalni i tjelesni sukobi i općenito učestali konflikti u obitelji. Brojna istraživanja potvrđuju da je moguće poticajno djelovati na razvoj specifičnih aspekata kognitivnog razvoja počevši od ranog životnog perioda gdje obitelj i predškolske ustanove imaju poseban značaj. Ovo se posebice odnosi na stimuliranje i uključivanje djeteta u različite aktivnosti i omogućavanje pristupačnosti i obogaćivanje različitih poticajnih odgojno-obrazovnih sadržaja.

2. Darovitost iz diskursa rizičnosti s obzirom na obitelj (i okolinu)

Intenzivnije rasprave o zanemarivanju interesa darovite djece provode se tek u posljednjih desetak godina što upućuje na aktualnost problema i mogući zaključak da još uvijek veliki broj darovite djece živi u uvjetima koji im ne omogućavaju razvoj potencijala. Slučajevi iz pedagoške i obiteljske prakse upućuju na slučajeve darovite djece koja su izložena snažnim stresovima, pritiscima i nerazumijevanu okoline. Mnogi roditelji ne znaju se nositi sa činjenicom darovitosti djeteta (nerealna i pretjerana očekivanja, pritisci i postavljanje svojih roditeljskih kriterija za uspjeh, inzistiranje na savršenosti, zabrane igre s vršnjacima, ispunjavanje vlastitih želja koje nisu uspjeli ispuniti za vrijeme djetinjstva i mladosti i dr.). Nisu rijetke situacije kada u tom nesnalaženju postaju nesretna i djeca i roditelji. K tome izmijenjeni su nerijetko i odnosi između braće i sestara koje uz identificiranog darovitog brata/ili sestru imaju etiketu „nedarovitog“ što otvara nove probleme budući kod njih može potaknuti osjećaj nepravde, manje vrijednosti ili ljubomore. Međutim, neka istraživanja su pokazala da etiketiranje nema dugotrajne negativne posljedice na braću i sestre darovitog djeteta (Colangelo, Brower, 1987).

U: Čudina-Obradović, 1991). Slične posljedice smatra se osjećaju i vršnjaci darovitog u razredu.

Glavni problem ovog rada fokusiran je na razmatranje nekih (de)stimulativnih i (ne)primjerenih ponašanja roditelja prema (darovitoj) djeci (slično uočavamo ponekad i kod odgajatelja i učitelja). Cilj je rada aktualizirati pitanja o darovitima kao djeci u riziku, te kroz primjere iz obiteljske i pedagoške prakse ukazati na problem i upozoriti roditelje ali i odgajatelje i učitelje s položajem darovite djece kao polaznicima redovitog (pred)školskog obrazovnog sustava, kako bi se spriječile moguće trajne posljedice neprimjerenih postupanja prema djeci. Različiti oblici pritisaka i prisila kojima se ponekad darovita djeca izlažu, razmatraju se u kontekstu djece u riziku, pa sve do nasilja nad djecom i kršenja elementarnih prava djeteta na razvoj.

U različitim teorijskim i metodološkim pristupima darovitosti (Sternberg, 1981, Sternberg, Lubart, 1992. i dr.) u kojima su relevantni osobnost, socijalizacija, utjecaj obitelji, škole kao i utjecaji tercijarnih socijalnih grupa (Nickel i sur., 1992: u Blažič, 2003, 70) posljednjih pedesetak godina prevladavaju i dvije vrste konflikata. Jedni zastupaju stav da su daroviti općenito uspješniji od svojih "nedarovitih" vršnjaka i zaštićeniji od neuspjeha. Polazi se od činjenica da daroviti pokazuju visoke sposobnosti, imaju bolje kognitivne kapacitete i postižu bolji uspjeh u različitim područjima (Baker, 1995; Neihart, 1991; Kaiser, Bernd i Stanley, 1987; Jacobs, 1971, Ramasheshan, 1957: u Neihart, 1999, 1-12). Drugi govore o darovitima kao skupini visokorizične djece koja su vrlo senzitivna u interpersonalnim konfliktima i podložnija stresu od svojih vršnjaka. Zbog njihovih osobnih karakteristika kao što su: emocionalna osjetljivost, snažan osjećaj za pravdu, visoka moralna načela, neprihvatanje rutine, nekonformizam, sposobnosti opažanja, preciznost i perfekcionizam, izražena senzitivnost kao i zbog nekih drugih karakteristika ova djeca nerijetko su predmetom kritike, socijalne neprihvaćenosti, nerazumijevanja, ljubomore, ljutnje, osuđivanja i bijesa (Davies, 2005; Silverman, 1993, i dr.). Obje teze nalaze uporišta u rezultatima studija koje su se provodile na velikim uzorcima (Neihart, 1999, "Nadareni i dobrobit"). Rezultati istraživanja, studije slučaja, opažanja učitelja i drugih stručnjaka pokazuju značajan broj darovitih kao specifične skupine djece u riziku (Hanninen i sur., 1990). Darovita djeca ne predstavljaju homogenu skupinu i ova činjenica za neku djecu postaje izvorom različitih problema u obitelji i socijalnoj okolini. Za mnogu darovitu djecu (i ne samo njih) djetinjstvo je bolno, žive u socijalnoj izolaciji, stresu, jer „nisu isti“ kao i njihovi vršnjaci ili ne žive u skladu s nečijim očekivanjima.

Ponašanje u djetinjstvu i mladosti mnogih ljudi koji su na svoj osobiti način u znanosti ili umjetnosti izvršili revoluciju i izmijenili dotadašnji svijet, opisano je i kao vrijeme neposlušna, nepoštivanja autoriteta, (samo)izoliranosti, te im se često pridjeljuju etikete problematičnog i od rođenja «čudnog» djeteta. Rjeđe se govori o «pametnom djetetu» ili pak o «čudu od djeteta» (za razliku od «čudnog djeteta»), koje u jeziku laika na svoj osobit način predstavlja sintagmu darovitosti. Spomenimo samo Edisona, Teslu ili Picassa kao osobe koje nisu voljele limite, teško su pristajali na kompromise, snažno su vjerovali u sebe i ulazili u različite rizike. Neki iznimno daroviti pojedinci kao djeca nisu bili zamijećeni, čak su imali i teškoće tijekom

školovanja (Andersen, Einstein). I u suvremeno vrijeme, početkom 21. stoljeća zbog neuobičajenih pitanja ili ponašanja, posebnih ideja i stavova, prosječnosti nerazumljivih reagiranja, egzistiraju različiti stereotipi i predrasude o darovitoj djeci kao što su: biti darovit znači biti čudan, posebnog ponašanja, socijalno neprilagođen, ne adaptiran, neuobičajeno naporan. Njih često ne razumiju roditelji, braća/sestre, vršnjaci, ali niti neki odgajatelji i učitelji.

S obzirom na brojne činjenice koje upućuju na zaključak kako roditelji u specifičnim ali i svakodnevnim situacijama ponekad ne znaju kako postupiti i pomoći djetetu uloga obiteljskih centara, predškolskih ustanova i škole ima poseban značaj u educiranju i uspostavljanju međusobne suradnje. Za mnogu darovitu djecu i adolescente ne razumijevanje ponašanja i ne prihvaćenost od strane roditelja, braće-sestara, vršnjaka i drugih osoba iz njihove neposredne okoline izvor je visokog stresa, što se nastavlja i u kasnijem životu. Oni kao da stalno u obitelji (a kasnije i u vrtiću, školi) i među vršnjacima primaju destimulativne poruke: "U redu je biti pametan, ali je bolje ako prihvatiš ono što je prihvatila većina!"; "Ostavi se svojih potencijala i konformiraj, lakše je, nećeš imati problema!"; "Daj već jednom budi kao i drugi. Budi normalan!"; «Budeš li se tako ponašao ostati ćeš posve sam!» i sl. U želji za socijalnom prihvaćenošću kao prirodnom potrebom svakog čovjeka, izbjegavanjem konflikata i etikete posebnosti neka djeca iznalaze različite kompromise i pod pritiskom obitelji i socijalne okoline (ne)samoinicijativno se opredjeljuju za prisilnu uprosječenost na štetu kvalitete svog rada, napretka, osjećaja zadovoljstva i mentalnog zdravlja. Drugi, koji se odluče da ipak nastave svojim putem i budu nadalje "drugačiji", «samo pametni» ali i socijalno neprihvaćeni, ulaze u konfliktnu situaciju sa školom, prijateljima i s obitelji. U tom će se cilju povlačiti od izvora konflikta, izolirati ili pretjerano samo kontrolirati prikrivajući simptome stresa što ih još više stavlja u skupinu visokog rizika. Nedostatak razumijevanja, empatije i podrške kod djece može stvarati anksioznost i depresivnost, vodi slabijem postignuću, samoizolaciji, neaktivnosti, poremećajima spavanja, kompulzivnom ponašanju, ovisnosti o psiho aktivnim supstancama, samo destruktivnosti pa sve i do krajnjih posljedica suicida (Schmitz, Galbraith, 1985, 25). Samo u državi Texas među adolescentima koji su počinili suicide nalazilo se 16% darovitih (Harvey i Seeley, 1984, 73-79). U tom posljednjem izboru okolina nerijetko sebi daje za pravo da konstatira kako je bila u pravu tvrdeći da s njime "nije nešto u redu", ni ne pomišljajući da u tome ima i sama dobar dio odgovornosti. Darovita djeca nailaze na brojne probleme u obitelji i socijalnoj okolini. Mnogi od njih izloženi su i različitim oblicima nasilja. U obiteljskoj i pedagoškoj praksi najbrojniji su verbalni konflikti. Posljedice koje takvo nasilje može izazvati kod djece ponekad se ne razlikuju od onih koje izaziva tjelesna agresija. Takvi konflikti izazvani su najčešće uslijed: vrijeđanja, prijetnji, posramljivanja, izrugivanja, ignoriranja, ponižavanja, omalovažavanja, iskazivanja bijesa, kritiziranja, etiketiranja, zastrašivanja, prisiljavanja na aktivnosti koje služe kao kazna i sl.. Uočava se i prešućivanje važnih saznanja o djetetovim sposobnostima, interesima ili teškoćama života djeteta u obitelji, podcjenjivanje sposobnosti, obeshrabrivanje, nazivanje djeteta ili pogrđnim imenima, pretjerano isticanje čak i povremenih manjih propusta, kao i drugi oblici neprimjerenih ponašanja koje je opravdano razmatrati u kontekstu psihološkog

zlostavljanja. Brojne situacije koje se događaju između roditelja (odgojitelja, učitelja) i darovitih ponekad mogu upućivati na negativni emocionalni odnos kojim se verbalno, neverbalno ili drugim postupcima prema djetetu iskazuje bijes, mržnja, nerazumijevanje, namjerno mu se nanosi emocionalna bol i potiče kontinuirani osjećaj straha, bezvrijednosti, neželjenosti, nesigurnosti, nezaštićenosti i druga ponašanja kojima se može potencirati anksioznost, gubitak samopouzdanja i neurotski poremećaji (Zloković, 2006).

S obzirom na moguća netipična ponašanja darovitih kao djece sa specifičnim sposobnostima i potrebama valja istaknuti kako u nekim tradicionalnim i patrijarhalnim sredinama još uvijek egzistiraju i spolni stereotipi čime su posebno ugrožene djevojčice, djeca za zdravstvenim poteškoćama, daroviti s AdHd-om i poteškoćama učenja, daroviti koji zbog niza mogućih razloga ne postižu bolji školski uspjeh kao djeca iz nekih alternativnih obitelji. Prema nekim studijama čak i sami učitelji uspijevaju prepoznati/identificirati tek mali broj darovitih učenika (od 10 do 50%), dok ostale ne percipiraju kao darovite (Tomilson-Keasey, Little, 1990; DeLeon, Vanden Bos, 1985; u: Zloković, 1998, 45). Zablude o nedarovitosti ponekad vrijede i za učenike koji pripadaju nekoj od etničkih manjina ili djecu sa "socijalnim problemima", djecu iz siromašnih obiteljskih i kulturno-depriviranih sredina pa čak i za djecu bez jednog ili oba roditelja. Pritisaci na dijete i brojne stresne situacije u kojima se neka djeca nalaze proizlaze i iz ne uvažavanja spoznaja o postojanju različitih specifičnih oblika darovitosti.

Problemi i nesnalaženje roditelja s darovitim djetetom problem je koji se pojavljuje i u drugim odgojnim sredinama koje se predstavljaju kao uzor brige o djeci i mladim ljudima. Tako u knjizi «Nijekanje genija: kako zaustaviti rasipanje sjajnog uma mladih ljudi» (Davison i sur., 2004) na temelju osobnog iskustva, ističe se općenito slaba briga društva o darovitim očekujući od njih mnogo, a ne pružajući im ništa ili samo minimalne standarde. Navodi se niz primjera nebrige o darovitim. Spominje se i slučaj kada je u 2003. godini vlast Illinoisa prestala financirati obrazovanje darovitih čime je 165.000 mladih talentiranih ljudi koji su polazili različite škole ostalo bez stipendije i to ne što su pravili probleme ili konzumirali krak već što su i onako dostigli «plafon».

Odnosi u obitelji imaju presudnu ulogu hoće li dijete s visokim sposobnostima uspjeti razviti svoje potencijale u produktivnu darovitost ili ne. Brojne se djetetove aktivnosti događaju u obitelji i izvan odgojno-obrazovnih institucija, stoga su neki problemi koji bi se mogli pripisati djelovanju institucija i njihovim neispunjenim obavezama prema darovitom djetetu ponekad neosnovani. Mnogi roditelji u nekim specifičnim ali i gotovo svakodnevnim situacijama ne znaju kako postupiti ili kako pomoći svome djetetu. Neki roditelji kroz darovitu djecu nametljivo i neprimjereno projiciraju svoje želje čineći dijete ovisnim o odraslima i sve manje kreativnim. Roditelji postaju dominantni, odlučuju kako će dijete učiti, gdje će odlaziti, čime će se baviti i s kime družiti. Pretjerani pritisak na dijete koji nije u skladu s djetetovim interesima, inicijativom, dobi ili zdravljem, kao i krajnje pretjerana bojazan za dijete, prezaštićivanje «posebnosti», specifični su ali česti oblici neprimjerenog ponašanja i često nasilja od strane roditelja ne odustajući od zahtjeva ni u slučaju (ili samo u slučaju) kada se pojave negativne posljedice po

dijete uočljive i tijekom duljeg vremena (Zloković, 2006). Umjesto želje za "super dijete", neki roditelji stvaraju "super probleme" (Elkind u: Liebert i sur. 1986, 267). S druge strane roditelji nisu uvijek svjesni potrebe razvijanja djetetovih potencijala pa njihovu „različitost“ od druge djece ne ohrabruju, dok je nekima gotovo neugodno što njihovo dijete «nije isto» kao i druga djeca. Zbog niza mogućih neprimjerenih ponašanja roditelja koji su nepripremljeni na specifične potrebe i ponašanja darovite djece, roditelji "čine sve" da svoje dijete uprosječe ili pak «unormale», ne shvaćajući važnost svoje uloge u poticanju razvoja djece. Roditelji jednostavno nemaju energiju, nisu motivirani i nije im jasno što bi oni kao roditelji mogli učiniti ili promijeniti. Mogli bismo navesti i niz različitih primjera koji ukazuju na potrebu pružanja stručne savjetodavne i edukacijske pomoći ne samo djeci već i roditeljima kako bi bolje razumjeli dijete, njegove potrebe i interese, uspostavili bolje međusobne odnose i općenito kako bi najbolje što to mogu pomogli djetetu u nadilaženju svakodnevnih problema.

3. Zaključak

Razmatranje fenomena darovitih u riziku pokazuje se jednim u nizu aktualnih pedagoških problema kojem je potrebno posvetiti širu znanstvenu i stručnu pozornost. S obzirom da se u istom razredu nalaze djeca s različitim potrebama, što podrazumijeva i darovite čija fenomenologija nije identična, ovo aktualizira niz pitanja u svezi rekonceptualizacije pedagoške prakse koja nedovoljno potiče razvojne potencijale djeteta kao i što nedovoljno respektira važnost pružanja stručne pomoći i suradnje roditelja i odgojno-obrazovnih institucija. Recentni radovi usmjereni na humanistički pogled prema potrebama djece upućuju i na činjenicu da se često kod darovitih (ali i druge djece) pojavljuje kontrast između potreba za individualnošću i kontrole njihova života u obitelji, vrtiću, školi, susjedstvu, kasnije i na poslu. Djeca pokazuju potrebu za individualnim pristupom, istraživanjem i prihvaćanjem novoga, dok istodobno od odraslih doživljavaju pritisak za zadržavanjem stereotipnih, ustaljenih i «dobro» provjerenih ponašanja i aktivnosti. To upućuje na potrebu nalaženja kompromisa između aktivnosti darovite djece i adolescenata, temeljnih uvjeta zdravog razvoja, kvalitete života i onoga što se može smatrati ponašanjem kojim se krše društvene norme i pravila te nanosi šteta zajedničkim ciljevima i interesima grupe. Svjesni činjenice kako nije moguće dati jedan ili tek nekoliko univerzalnih savjeta kako ostvariti uvjete za maksimalno mogući razvoj djeteta, osobno zadovoljstvo i postignuće, zahtjeve suvremenog koncepta odgoja i obrazovanja darovitih (i druge djece) teorijski je moguće situirati u konstruktivističke teorije koje podrazumijevaju uključenost kognitivnih, socijalnih, emocionalnih i fizičkih konstrukata. Humano orijentirana obitelj (vrtići, škola) osigurava uvjete za efikasnije učenje, osjećaj emocionalnog zadovoljstva, tjelesne sigurnosti i socijalno prihvatljivog ponašanja. Napredovanje djece i smanjivanje rizika moguće je očekivati ukoliko razumijemo dijete, respektiramo posebnost svakog djeteta, pokazujemo da cijenimo učenje i ono što dijete radi, prihvaćamo i raspravljamo o njegovim idejama, osiguravamo posebne izvore znanja, potičemo njegove aktivnosti i ohrabrujemo ga na nove, pažljivo ga slušamo i

iskazujemo interes i poštovanje spram djeteta. Dijete mora znati da je u obitelji cijenjeno i da ima podršku roditelja kad god mu je ona potrebna. Ukazujući na važnost obitelji ali i pozitivnog socijalnog miljea M. Troffa Tuomi (2001, 1-17) razvija teoriju "ljudskog dostojanstva" (The Human Dignity Paradigm) i upozorava na važnost balansa međusobnih odnosa koji se odvijaju na relaciji roditelj-djete, odgojitelja/učitelja i djeteta te djece međusobno. Holistička teorija o ljudskom dignitetu i kroz poštivanje različitosti ukazuje i na neka neprimjerena ponašanja roditelja, učitelja ili djece međusobno kao posljedice netolerancije različitosti (intelektualne, socijalne, emocionalne, fizičke, religijske, spolne i dr.).

Priklanjajući se humanističkom stavu o različitim potrebama djece i mladih ljudi čini se potrebnim pokušati odgovoriti na jedno u nizu otvorenih pitanja - je li život neke darovite djece i u suvremeno vrijeme možemo smatrati "teretom" ili pak "paklom" zbog kojeg bi i sami željeli da se "nikada i po ničemu nisu izdvojili iz svoje okoline"?

Ako je Gardner bio u pravu kada je ustvrdio kako je svako dijete za nešto darovito, svako dijete je rođeni genij, ostaje otvoreno niz pitanja ne samo s područja pedagogije, psihologije, etike već i pravnih pitanja o (de)stimuliranju i ignoriranju prava djece na razvoj potencijala. U kontekstu humanih pristupa suvremene pedagogije i dječjih prava nesumnjivo darovitost je jedno od temeljnih prava svakog djeteta.

U pluralizmu tradicionalnih i suvremenih teorija čiji je predmet izučavanja usmjeren na temeljne činitelje za optimalan razvoj djeteta, obitelj se pojavljuje kao jedna od prvih ključnih sredina. Obitelj je mjesto gdje dijete stječe prva životna iskustva, znanja i vještine, gdje stvara i razvija vlastiti identitet. U obitelji djeca stvaraju koncepte mišljenja o samome sebi, o svijetu općenito i njihovom mjestu u svijetu. Pretpostavlja se da se čak u predškolskoj dobi usvajaju neki osnovni stavovi o vrijednostima koje perzistiraju tijekom čitavog života. Iz obitelji se prenose stavovi prema uspjehu, kompetenciji, kao što se usvajaju različite vrline: poštenje, radinost, kooperacija i druge vrline ovisno o tome koja je vrsta ponašanja roditelju važna. Iznad svega, što god naučila u obitelji, djeca najsnažnije uče osjećaje svojih roditelja prema sebi i životu općenito. U odnosima s roditeljima dijete stječe osjećaj sigurnosti ili nesigurnosti, iskrenosti, povjerenja, razumijevanja, razvija snažan osjećaj pripadanja ili pak nerazumijevanja i izoliranosti od ostalih članova obitelji. Obiteljski milje, emocionalno ozračje i međusobni odnosi među članovima obitelji pokazuju se bitnim činiteljima kojima se pokušavaju objasniti različita ponašanja djece, pa tako i asocijalna.

Veliki broj aktivnosti i programa namijenjenih darovitoj djeci nedovoljno uključuje ili čak isključuje značaj suradnje s roditeljima, primjerene edukacije i savjetovanja kako bi roditelji što učinkovitije ispunili jednu od ključnih roditeljskih uloga – poticanje razvoja (darovitog) djeteta.

Bibliografija:

- **Belsky, J. (1980).** Child maltreatment: An ecological integration. *American Psychologist*, 35 (4), 320-335.
- **Blažič, M. (ur) (2003).** Nadarjeni med teorijo in prakso, Zbornik prispevkov, Mednarodni znanstveni simpozij, Otočec, 5-6, junij, 2001., Novo mesto, 70.
- **Čudina-Obradović, M. (1991).** Nadarenost, razumijevanje, prepoznavanje, razvijanje, Školska knjiga, Zagreb, 7.
- **Davidson, J., Davidson, B., Vanderkman, L., Schuster, S. (2004).** *Genius Denied: How to Stop Wasting Our Brightest Young Minds*, Parenting book reviews, Chichago,
- **Davies, L. (2005).** *Gifted Children*, Kelly Bear Press, New York.
- **Freeman, J., Span, P., Wagner, H. (ur) (1995).** *Actualizing Talent, A Lifelong Challenge*, Cassel, London, i: www.5.anninen.htm.
- **Freeman, J. (1991):** *Gifted children growing up*. London: Cassell.
- **Geleer, E., Dick, S. (1986).** Families of gifted children: Achievers and underachievers. U: Cropley, A.J., Urban, K.K., Wagner, H., Wiczerkowski (Eds): *Giftedness: a continuing worldwide challenge*. New York: Trillium Press, 447-459.
- **Hannien, G., Fascilla, P., Anderson, J. (1990).** Curriculum in Context, Gifted Students are at Risk Too, www.donet.com/eprice/.
- **Harvey, S., Seeley, K. R. (1984).** An Investigation of the relationships among intellectual and creative abilities, extracurricular activities, achievement and giftedness in a delinquent population, *Gifted Child Quarterly*, 28, 2, 73.
- **Highman, S. J., Buescher, T. M. (1987).** What young gifted adolescents understand about feeling «different». I (ur) *Understanding gifted and talented adolescents*, The Center for Talented Development, Evanston, 26-30.
- **Liebert, R. M., Nelson, R. W., Koie, R. V. (1986).** *Developmet psychology*, Prentice-Holl, London, 267.
- **Neihart, M. (1999).** The impact of giftedness on psychological well-being, *Supporting Emotional Needs of the Gifted*, From Roeper Review, 22, 1, i: www.sengifted.org.
- **Schmitz, C. C., Galbraith, J. (1985).** *Managing the Social and Emotional Needs of the Gifted: A Teachers*, MN: Free Spirit, Minneapolis, 25.
- **Silverman, L. K. (ur) (2000).** *Counseling the gifted and talented*, Love Publishing, Denver, 1993.
- **Skourtes, S. (2000).** The Adoption of a Consstructivist Framework Towards the Treatment of Social problems, State University Michigan, Michigan,
- **Sternberg, R.J., Lubart, T.I. (1992).** Creative giftedness in children. U: Klein, P.S., Tannenbaum, A. J. (Ed) *To be young and gifted*. Norwood: Ablex Publishing Corporation, 33-51.
- **Sternberg, R.J. (1981).** A componential theory of intellectual giftedness. *Gifted Child Quarterly*, 25 (2).
- **Troffa-Tuomi, M.:** *Human Dignity In the Lerarning Environment. Teasting a Sociological Paradigm for a Diversity-Positive Milieu with School Starters*, University of Jyvaskyla, Institute for Educational research, Finland, 2001,1-17.
- **Zloković, J. (1998).** Školski neuspjeh – problem učenika, roditelja i učitelja, Filozofski fakultet u Rijeci, Odsjek za pedagogiju, Rijeka, 45.
- **Zloković, J. (2004).** Učeničko poimanje sigurne i humane obitelji i škole, *Izlaganje na International Conference of Education*, 10-14.05.2004, Chile.
- **Zloković, J. (2006).** Rizičnost pojava nadarjenosti. *Didactica Slovenica:pedagoska obzorja*. 21, 1; 104-117.

**Prof. dr.sc. Jasminka Zloković
Petra Polić**

THE ROLE OF FAMILY IN ENCOURAGING THE GIFTED CHILD

Abstract: Since modern times, the family has become established as a place of love, tolerance and respect for personality and individuality, as well as encouraging its members. The dilemma "to lead or let it grow," introduced by Theodor Litt, is relevant in the raising of the child in the family and has not been adequately resolved yet. The examples from everyday life show that there are families who know how to make the balance between the guiding and growing, while their children choose activities according to their personal interests. Recognizing the giftedness of their children, parents support them in looking for the activities that further promote them. Such children are often successful and satisfied. On the other hand, there are families who are trying hard to guide their children and make them "miracle children" regardless of their real potential. In the family in which the child is directed toward non-appropriate activities, the results are not as expected, and the child's potential may remain undetected and/or suppressed. For this reason, a big challenge of the family theory and practice is to answer the question of supporting the giftedness of the child without the imposition of criteria that may be in conflict with the child's potential.

Key words: family, gifted child, encouraging, directing, guiding.

